

Аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя, заступник декана з виховної роботи факультету Мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди м. Харків, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Автором у статті презентовано авторську технологію підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, яка передбачає організаційно-підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, когнітивно-діяльнісний, досвідно-практикологічний та рефлексивно-самотворчий етапи, визначено їх змістове наповнення. Розкрито методологічне підґрунтя запропонованої технології, яке складають інтегративний, системно-синергетичний, компетентнісний та особистісно-діяльнісний підходи. Зазначено, що науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів вимагає розробки і обґрунтування відповідної технології.

Ключові слова: майбутній учитель музичного мистецтва, підготовка, готовність, технологія, інтегроване навчання, учень.

Постановка проблеми. Сучасна стратегія розвитку суспільства наполегливо вимагає переходу до нової освітньої парадигми, суть якої можна визначити як безперервність та цілісність навчання, направлених на формування у свідомості школярів системи знань про світ, становлення їхнього цілісного ставлення до світу, різнобічний розвиток особистості. Ці завдання найбільш оптимально здійснюються в умовах інтегрованого навчання.

Практичну реалізацію інтегрованого навчання учнів музичного мистецтва гальмує, передусім, невідповідність вчителя до організації такого навчання. Саме вирішення останнього питання є актуальним завданням вищих закладів мистецько-педагогічної освіти. На це вказують науковці і викладачі-практики І. Козловська, І. Малашевська, Л. Масол, Т. Рейзенкінд, О. Щолокова. Висновки учених підтверджують отримані дані проведеного нами пілотажного дослідження, в процесі якого було з'ясовано, що більшість студентів (92 % із 620 опитаних) мають недостатній рівень готовності до організації інтегрованого навчання. Так, зокрема, студенти не володіють достатніми знаннями про інтеграційні процеси в школі, практичними компетенціями дидактико-методичного забезпечення формування інтегрованого змісту навчання учнів музичного мистецтва, застосування форм, методів і засобів інтегрованого навчання в освітню практику тощо. Лише окремі студенти продемонстрували певні уявлення про суть поняття «інтегроване навчання» і можливості проектування змісту навчання шляхом застосування інтегрованих форм організації навчального процесу молодших школярів. Одержані дані актуалізують проблему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, яка, у свою чергу, вимагає розробки відповідної технології.

У педагогічній науці накопичено значний обсяг наукових доробок, спрямованих на розв'язання досліджуваної проблеми. Так, різні аспекти професійної підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва досліджено в працях В. Антонюк, Л. Арчажнікової, Н. Білої, Р. Верхолаз, Ю. Глухова, В. Живої, З. Квасниці, Л. Масол, С. Масного, Г. Ніколаї, Г. Падалки, О. Скрипкіної, Л. Смирнової, Т. Смирнової, Т. Танько, Н. Тарарак, Т. Ткаченко, М. Черниша, О. Щолокової та інших учених.

Розробкою проблеми інтегрованого навчання в шкільній освіті в останні десятиліття займалися українські педагоги та психологи В. Андрущенко, М. Бібик, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Ільченко, С. Клепко, В. Лозова, О. Машенко, В. Моргун, Н. Ничкало, О. Носенко, В. Рижко, О. Сиротенко, В. Сухомлинський, Т. Хребто, Т. Яценко та інші науковці. Проблема інтегративного навчання мистецьких дисциплін посідає чільне місце в наукових працях Л. Масол, Н. Миропольської, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Шевнюк, О. Щолокової та інших учених.

Як свідчить аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, багато її аспектів вивчено недостатньо, зокрема не розкрито повною мірою зміст і структуру підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, не розроблено її технологічне забезпечення.

Мета статті – теоретично обґрунтувати технологію підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, розкрити методологічне підґрунтя та зміст її етапів.

Результати дослідження. Професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання розглядаємо як цілісну динамічну педагогічну систему, що передбачає спеціально організовану, керовану з боку викладачів навчальну діяльність студентів, яка відображає специфіку педагогічної праці, професійних завдань, які необхідно вирішити випускнику педагогічного університету. Така система є єдністю теоретичної, методичної, практичної підготовки студентів до інтегрованого навчання учнів з одночасним розвитком мотиваційно-ціннісного ставлення до такої підготовки [8; 9].

Науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів вимагає розробки і обґрунтування відповідної технології.

Як слушно зазначає Н. Кузьміна, досягненню високого рівня готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності сприяє практичне використання *продуктивних технологій навчання студентів* (виділено В. Ж.), які дають можливість вивчити результати власної праці, моделювати свою діяльність, порівнювати її з діяльністю інших людей, корегувати свою діяльність [1].

Виокремлення етапів зазначеної технології потребувало визначення суті і змісту структурних компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів як результату відповідної підготовки.

Готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів розглядаємо як стійке інтегративне особистісне утворення, що включає професійні мотиви, цілі, загальнонаукові та професійні знання й уміння, особистісні якості майбутнього педагога, що забезпечують ефективне навчання учнів предметів мистецького циклу.

З урахуванням наукових праць учених [2; 3; 5; 7], у *структурі* готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-світоглядний, процесуально-діяльнісний та особистісно-самотворчий компоненти, які є взаємозалежними і знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Зважаючи на структуру професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, логіку процесу формування у студентів досліджуваної якості, а також урахуваючи положення музичної педагогіки виділили такі етапи: організаційно-підготовчий; мотиваційно-стимулювальний; когнітивно-діяльнісний, досвідно-праксіологічний та рефлексивно-самотворчий.

Метою і завданнями організаційно-підготовчого етапу технології є поглиблення професійної компетентності викладачів щодо здійснення підготовки студентів до інтегрованого навчання учнів, адже, як з'ясовано в процесі проведеного нами пілотажного дослідження, майже 100 % викладачів потребують поглиблення професійної компетентності щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів. Організаційно-підготовчий етап передбачає також розробку навчально-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів: відбір навчально-методичного інструментарію (форм, методів, засобів), підготовку навчально-методичних матеріалів (розробка спецкурсів для студентів і викладачів, відбір завдань, вправ для тренування; розробку рекомендацій і пам'яток майбутнім учителям музичного мистецтва щодо професійного самовдосконалення у відповідному напрямі тощо); моделювання стратегій роботи зі студентами, допомогу їм у визначенні особистісної траєкторії професійного розвитку і саморозвитку.

Мотиваційно-стимулювальний етап розробленої технології спрямований на усвідомлення майбутніми вчителями музичного мистецтва ролі і значення інтегрованого навчання учнів для їхнього всебічного розвитку і виховання; стимулювання професійно-навчальної мотивації щодо спеціальної підготовки до інтегрованого навчання учнів. Спрямованість на застосування інтегрованого підходу в професійній діяльності включає: визнання майбутнім учителем музичного мистецтва культурних цінностей як власних ціннісних пріоритетів; розуміння переваг інтегрованого навчання, цільові установки, особистісно значущі пізнавальні і професійні мотиви до оволодіння методикою інтегрованого навчання.

У процесі пілотажного дослідження, було з'ясовано, що значна кількість студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва (65 % з 250 опитаних) не усвідомлює значущості інтегрованого підходу в навчанні як чинника цілісного впливу на становлення й розвиток особистості учня. Переважна кількість майбутніх фахівців зазначили (84 %) відповіді, що навіть не замислювались про необхідність спеціальної підготовки до інтегрованого навчання учнів. На підставі наведених даних дійшли висновку про необхідність стимулювання майбутніх учителів музичного мистецтва до спеціальної підготовки до інтегрованого навчання учнів.

На когнітивно-діяльнісному етапі студенти мають оволодіти знаннями й уміннями, необхідними для успішного здійснення проєктного навчання учнів.

Студенти на зазначеному етапі мають оволодіти сукупністю таких знань:

- педагогічними: знання теоретичних і методичних основ інтегрованого навчання (роль і місце інтеграції в навчанні учнів, у тому числі предметів мистецького циклу; мета, завдання, основні поняття, категорії, принципи, закономірності інтегрованого навчання; знання з теорії і практики організації інтегрованого навчання школярів на уроках та в позакласній роботі; знання щодо комплексного використання в навчальному процесі різних видів мистецтва з метою ефективного педагогічного впливу поліхудожніх засобів на особистість школярів у процесі їхнього навчання школярів; знання з теорії музики);

- психологічними: вікових особливостей учнів (мотиви, потреби, інтереси, розумові процеси) і пов'язаних з цим особливостей проектування власної професійно-педагогічної діяльності в умовах інтегрованого навчання; психології мистецтва, психології музичної творчості;

- методичними: знання способів конструювання змісту інтегрованого навчання; методичних особливостей організації, проведення інтегрованих уроків;

- художньо-світоглядними: знання з естетики, світової художньої культури, мистецтвознавства, соціології мистецтва, культурології; загальнокультурні мистецтвознавчі знання;

- літературно-мовленнєвими: знання рідної мови, української та світової літератури.

На когнітивно-діяльнісному етапі майбутні вчителі музичного мистецтва мають також опанувати вміннями, які забезпечують успішність інтегрованого навчання учнів предметів мистецького циклу, а саме: інтелектуально-логічними; конструктивно-прогностичними; інформаційно-гностичними; організаційно-комунікативними; навчально-методичними.

Досвідно-практичний етап розробленої технології передбачає набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва досвіду інтегрованого навчання учнів під час педагогічних практик.

На рефлексивно-самотворчому етапі здійснюється корекція змісту, форм і методів відповідної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на основі оцінки викладачами й самооцінки студентами результативності запровадженої технології. На цьому етапі передбачається долучення студентів до професійного самовиховання.

Концептуальну основу розробленої технології підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання складають інтегративний, системно-синергетичний, компетентнісно-креативний та особистісно-діяльнісний підходи.

Під інтегративним підходом розуміємо стратегію організації освітнього процесу, спрямованого на формування інтегрального мислення студента, що забезпечує професійно-особистісне становлення; розробку методів діяльності, конструювання складних об'єктів, що розвиваються, і процес їх дослідження на основі об'єднання в єдине ціле різних властивостей, моделей, концепцій; цілісне уявлення сукупності об'єктів, явищ, процесів, що об'єднуються спільністю як мінімум однієї з характеристик, у результаті чого створюється його нова якість [2; 6]. Використання інтегративного підходу дає можливість не тільки підвищити якість професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому, але й наочно спостерігати, як здійснюється інтегроване навчання, набути досвіду його організації.

Під компетентнісно-креативним підходом у контексті нашого дослідження розуміємо єдину систему визначення цілей, відбору змісту, організаційного і технологічного забезпечення зазначеної компетентності на основі виділення спеціальних, загальних і ключових компетенцій, що сприятиме підвищенню рівня професіоналізму і результативності виконання професійних обов'язків згідно до соціального замовлення до навчання і естетичного виховання молодого покоління.

Звернення до компетентнісно-креативного підходу зумовлено тим, що саме компетентність є важливішим показником професіоналізму, готовності майбутнього вчителя до здійснення різних видів професійної діяльності. Зазначений підхід є основою для проектування компетентнісно й творчо орієнтованого освітнього процесу, спрямованого на формування компетенцій майбутнього соціального педагога, його здатності до професійної творчості для ефективного здійснення соціально-педагогічної діяльності в контексті сталого розвитку. Компетентнісно-креативний підхід розглядаємо не тільки як засіб оновлення змісту музично-педагогічної освіти, але й як механізм його приведення у відповідність з вимогами сучасності. Він вносить сутнісні корективи в організацію процесу підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, підсилює його як практико-орієнтовну, так і виховну складову.

Системно-синергетичний підхід уможливує розробку цілісної системи підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання, яка (система) характеризується наявністю такої синергетичної риси, як взаємодоповнення різних видів діяльності в процесі професійної підготовки, що забезпечує поступовий перехід студентів на рівень самоорганізації й саморозвитку. Такий підхід, розглядаючи процес підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інтегрованого навчання як складну динамічну систему, дає можливість визначити особливості її складових, пізнати характер й механізми зв'язків між ними і на цій основі вибудувати модель науково-методичного забезпечення вказаної системи, що сприятиме оптимальному досягненню запланованого результату.

Особистісно-діяльнісний підхід дає можливість, з одного боку врахувати особистісно-індивідуальні особливості кожного студента для розробки індивідуальної освітньої траєкторії в процесі його підготовки до інтегрованого навчання. З іншого – забезпечує активність майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки зазначеного напрямку, що в контексті розв'язання досліджуваної проблеми набуває особливого значення, адже формування готовності студентів до інтегрованого навчання потребує не лише засвоєння необхідних знань та оволодіння практичними компетенціями, а й активне присвоєння їх і втілення в майбутній професійній діяльності [4].

Висновки. Науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів вимагає розробки і обґрунтування відповідної технології. Розроблена і науково обґрунтована авторська технологія підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інтегрованого навчання учнів, яка реалізується за етапами: 1) організаційно-підготовчим, який передбачає поглиблення професійної компетентності викладачів щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації інтегрованого навчання учнів; розробку диференційованих стратегій роботи зі студентами й відбір навчально-методичного інструментарію (форм, методів, засобів) забезпечення відповідної підготовки майбутніх учителів; 2) мотиваційно-стимулювальним, який спрямований на формування професійно-навчальної мотивації студентів, усвідомлення ними значущості досліджуваного напрямку професійної підготовки, що передбачає педагогічного стимулювання; 3) *когнітивно-діяльнісним*, на якому студенти оволодівають знаннями й уміннями, необхідними для успішної організації інтегрованого навчання учнів; 4) досвідно-практиологічним, який передбачає набуття майбутніми вчителями під час педагогічних практик досвіду інтегрованого навчання школярів; 5) рефлексивно-самотворчим, на якому здійснюється корекція змісту, форм і методів відповідної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на основі оцінки викладачами й самооцінки студентами результативності запровадженої технології. Концептуальну основу розробленої технології складають інтегративний, системно-синергетичний, компетентнісно-креативний та особистісно-діяльнісний підходи.

Успішність реалізації розробленої технології вимагає розробки і застосування відповідного навчально-методичного забезпечення (форм, методів, засобів), а також здійснення особистісно орієнтованого психолого-педагогічного супроводу.

References

1. Кузьмина Н. В. Способности и талант учителя: пособие для учителей. Москва : Новая школа, 1995. 33 с.
Kuzmina, N. V. (1995). *Sposobnosti i talant uchitelia: posobie dlia uchitelei* [Abilities and talent of the teacher: a manual for teachers]. Moscow, Russia: Novaia shkola.
2. Наседкина А. В. Интегративный подход к формированию профессионально-педагогической культуры будущих педагогов-музыкантов: *автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08*. Москва, 2017. 20 с.
Nasedkina, A. V. (2017). *Integrativnyi podkhod k formirovaniu professionalno-pedagogicheskoi kultury budushchikh pedagogov-muzykantov* [Integrative approach to the formation of vocational and pedagogical culture of future teachers-musicians]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow, Russia.
3. Пастушенко Л. А. Принцип інтеграції у формуванні професійної компетентності учителя музики. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2013. № 1. С. 66-71.
Pastushenko, L. A. (2013). *Pryntsyp intehratsii u formuvanni profesiinoi kompetentnosti uchytelia muzyky*. [Principle of integration in the formation of the professional competence of the teacher of music]. *Naukovi zapysky. Seriiia «Psykhologopedahohichni nauky» – Scientific notes. Series «Psychological-pedagogical sciences»*, 1, (pp. 66-71). Nizhyn, Ukraine: NDU.
4. Попова О. В., Губа А. В. Особистісно-діяльнісний підхід. *Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія*. Харків: Апостроф, 2012. С. 216-245.
Popova, O. V., Huba, A. V. (2012). *Osobystisno-diiialnisnyi pidhid* [Personal-and-activity approach]. *Naukovi pidhody do pedahohichnykh doslidzhen – Scientific Approaches to Pedagogical Researches*, (pp. 216-245). Kharkiv, Ukraine: Apostrof.
5. Тарарак Н. Г. Міжпредметні зв'язки вокально-хорових дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики: *автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04*. Харків, 2008. 20 с.
Tararak, N. H. (2008). *Mizhpredmetni zviazky vokalno-horovykh dystsyplin u fahovii pidhotovtsi maibutnix vchyteliv muzyky* [Intersubject connections of vocal-choral disciplines in professional training of future musical art teachers]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, Ukraine: KhNPU.
6. Хребто Т. С. Дидактична підготовка майбутнього вчителя до розробки інтегрованих форм навчання. *Педагогіка та психологія: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 38. С. 112-118.
Khrebto, T.S. (2011). *Dydaktychna pidhotovka maibutnoho vchytelia do rozrobky intehrovanykh form navchannia* [Didactic preparation of the future teacher for the development of integrated forms of education]. *Pedahohika ta psykhohihiia: zb. nauk. pr. – Pedagogy and Psychology: collection of scientific works*, issue 38, 112-118.

7. Щолокова О. П. Професійна компетентність як стратегічний напрямок модернізації мистецької освіти України. *Вісник Глухівського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 8. С. 19-23.
Shcholokova, O. P. (2006). Profesiina kompetentnist yak stratehichnyi napriamok modernizatsii mystetskoï osvity Ukrainy [Professional competence as a strategic direction of modernization of artistic education of Ukraine]. *Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho univertsytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky» – Bulletin of the Glukhiv State University. Series «Pedagogical Sciences»*, issue 8, 19-23.
8. Zhukov, V. (2018). Preparation of future music art teaches for integrated teaching. *Educational Studios: Theory and Practice: monograph*, (pp. 166-173). Prague, Czech Republic-Vienna, Austria: Premier Publishing. Pp. 166-173.
9. Popova, O., Kabanska, O., & Popov, V. (2018). The essence and technology of pedagogical forecasting of development of innovation processes in education. *Educational Studios: Theory and Practice: monograph*. Prague, Czech Republic-Vienna, Austria: Premier Publishing. Pp. 273-279.

Zhukov V. P.

*PhD Student of the Department
of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School,
Senior Lecturer of the Department
of Musical and Instrumental Teacher Training,
Deputy Dean for Educational Work of the Faculty of Arts,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*

TECHNOLOGY OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS TRAINING TO STUDENTS' INTEGRATED LEARNING

Professional training of future musical art teachers for integrated teaching is defined as a coherent dynamic pedagogical system, as a combination of theoretical, methodological, and practical training of students, with the simultaneous development of the motivational and value attitude to such training. The author of the article claims that methodological support of the process of preparing future musical art teachers for integrated teaching requires the development and justification of the appropriate technology. The developed and scientifically grounded were original technology for preparation of future musical art teachers for integrated teaching includes the following stages: 1) Organizational-preparatory, which involves enhancement of professional competence of the teachers with regard to the preparation of the future musical art teachers for organization of integrated teaching; development of differentiated strategies for working with students and selection of teaching and methodological tools (forms, methods, means) for providing appropriate training for future teachers; 2) motivational-stimulating, aimed at formation of vocational and educational motivation of students, their awareness of the significance of the studied field of professional training, which involves pedagogical stimulation; 3) cognitive and activity-related, in which students acquire the knowledge and skills necessary for the successful organization of integrated teaching; 4) experience-praxiological, which involves acquisition of experience of integrated teaching of schoolchildren by future teachers during their pedagogical practices; 5) reflexive-creative, which corrects the content, forms and methods of the appropriate training of future musical art teachers based on the assessment by teachers and self-assessment by students of the effectiveness of the technology introduced. The above stages were singled out considering the specific content of the structural components of the readiness of future musical art teachers for the integrated teaching (motivational-value, cognitive-ideological, procedural-and-activity, and personal-creative).

The article substantiates the necessity of applying to the integrative, systematic-synergetic, competent-creative and personal-and-activity approaches as a conceptual basis of the developed technology.

Key words: *future musical art teacher, training, readiness, integrated teaching, technology, student.*

Одержано редакцією 02.03.2019

Прийнято до публікації 07.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. В. Попова**